



**DOEMEE-ONDERZOEK  
VERBONDEN PARTIJEN  
SLOTNOTITIE**

Ter gelegenheid van de presentatie van de conclusies en  
goede voorbeelden op 20 april 2007

## DOEMEE-ONDERZOEK VERBONDEN PARTIJEN

Van: **De Lokale Rekenkamer bv**

Postbus 85203

3508 AE Utrecht

[T] 030 - 67 01 236

[F] 030 - 26 23 438

[E] [info@delokalerekenkamer.nl](mailto:info@delokalerekenkamer.nl)

[I] [www.delokalerekenkamer.nl](http://www.delokalerekenkamer.nl)

Datum: 20 april 2007

## INHOUD

1	BELANGRIJKSTE CONCLUSIES	4
2	GOEDE VOORBEELDEN EN AANBEVELINGEN	7
3	UITKOMSTEN ONDERZOEK	17
A	DEELNEMENDE REKENKAMERS	24
B	OVERZICHT VERBONDEN PARTIJEN	25

## 1 | BELANGRIJKSTE CONCLUSIES

Begin 2007 heeft De Lokale Rekenkamer in 22 gemeenten een DoeMee-onderzoek verricht naar verbonden partijen. Het participeren in een verbonden partij brengt altijd een zekere spanning met zich mee. De spanning tussen het op afstand plaatsen van een aantal taken én tegelijkertijd toch grip op de uitvoering willen houden is inherent aan deze wijze van uitvoering geven aan gemeentelijke taken.

Door iets op afstand te plaatsen geef je als gemeente een zekere invloed uit handen, zowel financieel als in de uitvoering. Gemeenten gaan geen verbonden partij aan met het doel verantwoordelijkheden af te schuiven of verder weg te zetten. Men gaat de samenwerking aan omdat men een bepaalde taak zelfstandig niet of nauwelijks kan uitvoeren of omdat het bepaalde (veelal financiële) voordelen biedt.

Ondertussen blijft de taak die een verbonden partij moet uitvoeren, een publieke taak die met publieke middelen wordt gefinancierd. Om die reden is het van het grootste belang dat de gemeente waarborgen creëert die een goede uitvoering van die publieke taak en een juiste besteding van de middelen zoveel mogelijk garanderen en waardoor de gemeenteraad zicht houdt op de stand van zaken.

Het opstellen van die waarborgen is in zekere zin te vergelijken met een rampenplan. Zolang alles goed gaat mist niemand het, maar wanneer er zaken mis gaan biedt het handvatten voor het zo snel mogelijk weer onder controle krijgen van de chaos en het beperken van de schade. Want naast de potentiële voordelen die er aan verbonden partijen zitten, zijn er natuurlijk ook financiële risico's, omdat bijvoorbeeld de samenwerking niet vrijblijvend is. Andere risico's liggen op het vlak van uit handen geven van democratisch toezicht en onvoldoende transparantie.

### **Belangrijkste conclusies**

De centrale vraagstelling van dit onderzoek in 22 gemeenten luidde:

*Hebben gemeenteraden zich verzekerd van voldoende inzicht in de mate waarin deelname aan (een) verbonden partij(en) leidt tot de beoogde resultaten?*

Op basis van dit onderzoek luidt het antwoord op deze vraag kortweg: Neen. Uit dit DoeMee-onderzoek blijkt dat raden veel mogelijkheden hebben om waarborgen te creëren om de verbonden partij aan te sturen en te controleren, maar dat de raden daar in de praktijk beperkt gebruik van maken. Uit het onderzoek blijkt zelfs dat het merendeel van de paragrafen (en lijsten) verbonden partijen niet voldoet aan de wettelijke normen volgens het BBV. De redenen dat de raden onvoldoende inzicht hebben zijn de volgende:

1. Het merendeel van de raadsleden maakt geen gebruik van de informatie die over en vanuit de verbonden partijen verstrekt wordt;
2. De raadsleden worden onvoldoende geïnformeerd/informereren zich onvoldoende over ontwikkelingen, problemen en financiële risico's bij bestaande verbonden partijen;
3. Veel raadsleden weten niet waarom de gemeente de verbonden partij(en) is aangegaan;
4. Veel raden hebben geen algemeen beleid ten aanzien van verbonden partijen vastgesteld;
5. In het merendeel van de gemeenten wordt niet aan de eisen uit het BBV voldaan en bestaat verwarring over enkele termen;
6. Daarnaast is er onvoldoende borging ingebouwd bij het aangaan van verbonden partijen omdat doorgaans een besliskader ontbreekt en onduidelijke afspraken worden gemaakt over rapportage en monitoring.

Dit is kwalijk aangezien de raad zichzelf sturingsmogelijkheden ontnemt, zonder dat daar iets in de zin van waarborgen voor een goede uitvoering voor in de plaats komt. Enkele gemeenten uit het onderzoek hebben onlangs zelfs de hele passage over verbonden partijen uit de financiële verordening gehaald. Hoewel dit een creatieve en efficiënte manier is om ervoor te zorgen dat je niet langer je eigen regels overtreedt, laat de raad zich daar een belangrijk sturingsinstrument uit handen nemen.

### **Belangrijkste waarborgen**

Hoe ver op afstand de uitvoering van een publieke taak wordt geplaatst doordat de gemeente een verbonden partij aangaat, maakt in principe niet uit. Indien echter besloten wordt tot het op afstand plaatsen, dan moet de gemeenteraad zich van een aantal zaken verzekeren:

- dat aan de eisen wordt voldaan die de wetgever stelt (lees: het BBV);
- dat wordt voldaan aan de eisen die de raad aan de gemeente heeft vastgesteld in bijvoorbeeld een financiële verordening en/of een nota verbonden partijen, en
- dat hij zicht blijft houden op de vraag of de doelstellingen voor het aangaan van de verbonden partij (bijvoorbeeld kwaliteitsverbetering of efficiency) worden gerealiseerd.

Afgezien van het feit dat de gemeente uiteraard de wet dient te volgen en haar eigen afspraken na dient te komen, is de belangrijkste reden hiervoor publieke verantwoording: De gemeente laat een publieke taak vervullen met publiek geld en moet de inzet van die gelden kunnen verantwoorden. Men moet weten en inzichtelijk kunnen maken wat er met het geld gebeurt. Daarnaast moet men kunnen ingrijpen/bijsturen indien de zaken niet zo verlopen als gewenst. Dat is de functie van de eisen uit onder andere het BBV. Indien de stukken ten aanzien van de verbonden partijen aangepast worden conform het BBV en de gemeentelijke beleidskaders, wordt de informatiewaarde van deze stukken automatisch ook veel hoger. In dat geval wordt het de raad vergemakkelijkt te sturen en helder zicht te houden op de resultaten van de samenwerking.

### **Tot slot**

Deze slotnotitie hebben wij opgesteld op basis van onze bevindingen in alle deelnemende gemeenten. Daarbij spreken de feiten voor zich (hoofdstuk 3 en 4). Daarnaast geven we echter ook praktische aanbevelingen, gebaseerd op de goede voorbeelden die we zijn tegen gekomen (hoofdstuk 2). Want het kan natuurlijk wel; de raad heeft de randvoorwaarden vaak al gecreëerd, nu is het een kwestie van oppakken en vasthouden. U kunt daar als rekenkamer een cruciale rol bij spelen.

DoeMee-onderzoeksteam  
De Lokale Rekenkamer

Maarten Hoogstad (projectleider De Lokale Rekenkamer)  
Sander Mateman (projectleider Jacques Necker)  
Ronald Elte  
Paul Guldemon  
Eelke Horselenberg  
Evert Wolters

NB. In deze notitie worden de resultaten van de verschillende onderzoeken gepresenteerd. Omdat bij het verschijnen van deze notitie nog niet alle eindrapporten aan alle gemeenteraden zijn gepresenteerd, zijn de namen van de gemeenten geanonimiseerd. Daar waar het goede voorbeelden betreft uit openbare stukken (programmabegroting, verordening) zijn de gemeentenamen wel toegevoegd. Deze handreiking staat niet los van de specifieke deelrapportages. Als u nieuwsgierig bent naar het beleids- en normenkader dan kunt u dat daarin lezen. Deze notitie en de rapporten per gemeente zijn na publicatie allemaal terug te vinden op onze website [www.delokalerekenkamer.nl](http://www.delokalerekenkamer.nl).

### Waarom een DoeMee-onderzoek naar verbonden partijen?

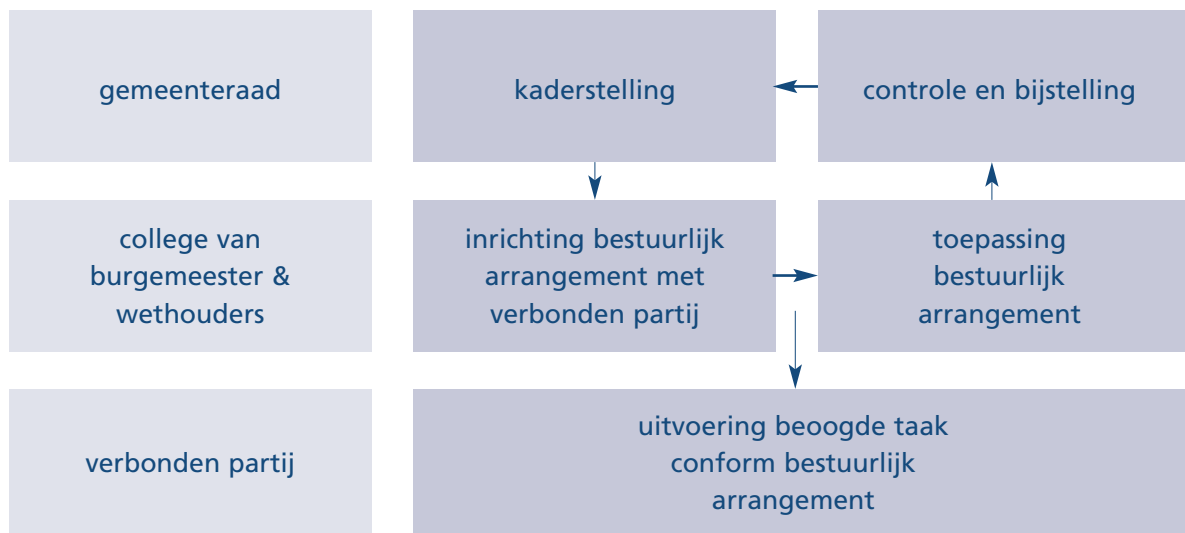
Uit gesprekken met rekenkamerleden en raadsleden is gebleken dat er onduidelijkheid bestaat of verwachtingen die gemeenteraden hebben van deelname aan een verbonden partij, in de praktijk ook waar worden gemaakt. Dit was reden voor De Lokale Rekenkamer om een DoeMee-onderzoek uit te voeren naar verbonden partijen. Gemeenten blijken zeer uiteenlopende redenen te hebben om delen van de uitvoering van beleid bij een verbonden partij onder te brengen. Dit kan bijvoorbeeld zijn vanuit het oogpunt van efficiëntie, of omdat er een mogelijke kwaliteitsverbetering wordt verondersteld, maar het kan ook zijn dat een gemeente bepaalde risico's probeert af te dekken.

Ook (of juist) als een gemeentelijke taak op enige afstand wordt geplaatst, moeten gemeenteraadsleden zicht hebben op de mate waarin verwachtingen waar worden gemaakt. Het hoort bij de controlerende taak van een gemeenteraad dat er periodiek inzicht is in de doelmatigheid en doeltreffendheid van de verbonden partij. Zonder dit inzicht is het voor een raad niet mogelijk om vast te stellen of een verbonden partij (nog) wel op een adequate wijze een bijdrage levert aan een gemeentelijke doelstelling. Het gaat hier om publieke taken waar publiek geld aan wordt besteed en waar de gemeenteraad uiteindelijk verantwoordelijkheid voor blijft dragen. Ze zullen hier ook door burgers op worden aangesproken. Het is daarom ook zeer geschikt als rekenkameronderzoek.

## 2 | GOEDE VOORBEELDEN EN AANBEVELINGEN

Uit het DoeMee-onderzoek is gebleken dat veel gemeenteraden niet voldoende waarborgen hebben gecreëerd om zich verzekerd te weten van de juiste informatie. Dit heeft tot gevolg dat veel raadsleden ten minste de indruk hebben niet voldoende te weten om een oordeel te kunnen vormen en een gevoel van onmacht ervaren. Uit dit onderzoek is echter ook gebleken dat dit niet het geval hoeft te zijn. We zijn ook voorbeelden tegengekomen waar het een stuk beter gaat. Dus goede voorbeelden die in iedere gemeente tot directe verbeteracties zouden kunnen leiden. Hierna volgt dan ook een stappenplan.

Figuur 2.1: Overzicht van vier stappen in aansturing van verbonden partijen



### STAP 1 | KADERSTELLING

De raad dient op een aantal belangrijke momenten te sturen op verbonden partijen. Veel raden blijken zich niet bewust te zijn van deze cruciale momenten. De raad dient kaders te stellen ten aanzien van verbonden partijen door vaststelling van een nota verbonden partijen en/of een paragraaf verbonden partijen in de programmabegroting. Door algemene kaders vast te stellen kan de raad richting geven aan de omgang met verbonden partijen. Het achterwege laten van kaderstelling door de raad kan leiden tot een gebrek aan grip, eenduidigheid en transparantie.

## Aanbeveling:

Ten eerste dient er een algemeen beleid te zijn ten aanzien van verbonden partijen. Dat dient een helder en eenduidig besliskader te bevatten. Een dergelijk kader maakt de overwegingen inzichtelijk die betrokken dienen te worden bij de beslissing om wel of niet een verbonden partij aan te gaan. De raad dient het belang van het stellen van kaders in te zien. Dit kan zijn in een nota, maar kan eventueel ook in de paragraaf verbonden partijen. Aan het niet stellen van kaders zitten risico's verbonden. Als er een nota is, verwijst daar dan naar in de paragraaf. Onder het stellen van kaders wordt door het BBV in ieder geval verstaan het formuleren van een visie en beleidsvoornemens. Finveen heeft daar bijvoorbeeld nog een aantal aanvullende eisen bij genoemd<sup>2</sup>.

## Goed voorbeeld 1a - Paragraaf verbonden partijen Pijnacker-Nootdorp

*In een goede paragraaf verbonden partijen in de programmabegroting is zowel aandacht voor beleidsvoornemens over verbonden partijen als een visie over de realisatie van doelstellingen. Verder moet er in de paragraaf in worden gegaan op de aanvullende eisen die zijn vastgelegd in de financiële verordening. Voor het totaal overzicht is het raadzaam een lijst op te nemen van alle verbonden partijen waarin de gemeente participeert, ingedeeld naar rechtsvorm. Per verbonden partij kan dan aan de hand van een vast format informatie worden verstrekt. De opbouw van de paragraaf verbonden partijen in de jaarrekening is identiek aan de opbouw in de programmabegroting. Bij de jaarrekening is er expliciet aandacht voor nieuwe en beëindigde participaties. Als er een nota verbonden partijen is wordt daar in de paragraaf naar verwezen, in de paragraaf kan men zich beperken tot de hoofdlijnen. De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft in haar programmabegroting visie en beleidsvoornemens ten aanzien van verbonden partijen opgenomen. En ook een overzicht met alle verbonden partijen die de gemeente is aangegaan.*

Illustratie: Visie en beleidsvoornemens ten aanzien van verbonden partijen en overzicht van alle verbonden partijen bij de gemeente Pijnacker-Nootdorp

6 Verbonden partijen		Overzicht verbonden partijen							
Nr	Verbonden partij	Doel	Partners	Bestuurlijk belang	Financieel belang	Ontwikkelingen	Risico's	Rapportage	Programma
1	Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	Bijdrage leveren aan maatschappelijke voorzieningen tegen zo laag mogelijke kosten	De Staat, provincies en gemeenten	Geen	57.564 aandelen, nominale waarde € 2,50, jaarlijks dividend +/- € 100.000	In de loop der jaren is de vrije reserve enorm gegroeid, hierdoor mogelijk extra dividenduitkering	Bepert tot financiële inleg	jaareksting en via de halfjaarberichten	9 Bestuur en bedrijfsvoering
2	Dalwaterbedrijf Zuid-Holland NV (DZH)	Leveren van schoon drinkwater	Regio gemeenten	Ricte om 2 bestuurlijke commissarissen aan te wijzen	120.512 aandelen, nominale waarde € 5,-	Afschaffing van de bestuurlijke commissarissen per 01-07-09	Bepert tot financiële inleg	jaareksting	9 Bestuur en bedrijfsvoering
3	Ereco	Gewasverporgde energievoorziening	De Staat, provincies en gemeenten	Geen	104.295 aandelen, die te 2,1% van het kapitaal, dividend van +/- € 1,5 a 2 miljoen per jaar	Vrijgemen van energiemarkt voor consumenten. Deze kunnen energie leverancier zelf uit kiezen. Effect is tot nu toe gering	Bepert tot financiële inleg	jaareksting	9 Bestuur en bedrijfsvoering
4	St. algemene begraafplaats Sint Janshof of Pijnacker-Nootdorp	Exploitatie en beheer begraafplaats / crematorium, beheer fonds afgekochte grafrechten	Uitvoerig-verzorging De Laatste Eer	4 van de 5 bestuurders worden benoemd door de gemeente	De gemeente is eigenaar van de begraafplaats, jaarlijks wordt het exploitatie-resultaat vermeld met de stichting via de huur	De gemeentelijke begraafplaats is per september 2004 in exploitatie genomen. In het eerste volledige exploitatiejaar hebben 32 begravingen plaatsgevonden	De gemeente is eigenaar en is in de hoedanigheid ook drager van mogelijk risico's	jaareksting	8 Leefbaarheid en Veiligheid
5	St. Ambachtsheerlijkheid	Verkrigen, verveemden, huizen, schuilen en lesten van onroerende zaken	Geen	Bestuur wordt gennormd door het college. Raad van toezicht bestaat uit de fractievoorzitters	Vordering op de stichting van € 1.220.000	Voortgang van de stichting wordt heroverwogen	Geen	Begroting en jaareksting	9 Bestuur en bedrijfsvoering
6	CV JBV Klapwijk - Noord L.o.	Bijdrage leveren aan ontwikkeling en realisatie van woningbouw in Klapwijk Noord	ABB Ontwikkeling, Schuilen, De Jong Projectontwikkeling	Aan C.C. bezocht goedkeuring te verlenen voor de naam in de CVJBV	Geen	Geen	Grondexploitatie-risico wordt gennormd met 50%. Voor dit risico verwijs wij u naar paragraaf 7	jaareksting, halfjaarlijks voortgangsrapportage	1 Duurzaam Wonen

<sup>2</sup> Bron: www.finneen.nl



### Goed voorbeeld 1b - Nota verbonden partijen Delft

Minder dan één op de drie gemeenten uit ons onderzoek heeft een nota verbonden partijen vastgesteld. Ongeveer de helft van de gemeenteraden heeft daar in de financiële verordening wel om verzocht. Mits een nota aan bepaalde eisen voldoet is het een belangrijk instrument voor de raad om kaders mee te stellen. De nota's blijken van wisselende kwaliteit te zijn. Bijgevoegd is de inhoudsopgave van de nota zoals die in de gemeente Delft is opgesteld. Een goede nota bevat in ieder geval de volgende aspecten:

- *Uitgangspunten voor verbonden partijen als instrument voor gemeentelijk beleid*
  - *afwegingskader bij deelname*
  - *scheiding functie klant/eigenaar*
  - *vertegenwoordiging namens de gemeente*
  - *afspraken specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden geformuleerd*
- *De rolverdeling tussen raad en college*
  - *uitvoering primair verantwoordelijkheid college, raad bepaalt of er een publiek belang is*
  - *college legt conceptbesluit voor aan de raad*
  - *de raad controleert of het college monitort*
  - *aanwijzen van een contactpersoon*
- *Voldoende aandacht voor de aansturing van verbonden partijen*
  - *college zorgt voor voldoende beïnvloedingsmogelijkheden*
  - *het college is verantwoordelijk voor de informatievoorziening*
  - *het college zorgt voor risicobeheersing, de raad stelt meerjarige kaders vast*
- *Een evaluatiebepaling*

### Illustratie: Inhoudsopgave Nota deelnemingenbeleid Delft

Het deelnemingenbeleid van de Gemeente Delft .	
<b>1. Bestuurlijke samenvatting</b> .....	<b>3</b>
1.1 Inleiding .....	3
1.2 Advies.....	5
<b>2. Afbakening deelnemingenbeleid</b> .....	<b>8</b>
2.1 Wat is de huidige situatie?.....	8
2.2 Wat zijn de doelstellingen van het deelnemingenbeleid?.....	8
2.3 Wat is een deelneming?.....	8
2.4 Wat zijn de kaders van het deelnemingenbeleid?.....	9
2.5 Delfse deelnemingen.....	10
<b>3. Publiekrechtelijke organisaties</b> .....	<b>11</b>
3.1 Bestuurscommissie.....	11
3.2 Gemeenschappelijke Regeling.....	11
<b>4. Privaatrechtelijke organisaties</b> .....	<b>14</b>
4.1 Inleiding.....	14
4.2 Onderscheid vennootschappen.....	14
4.3 Totaal overzicht vennootschappen.....	17
4.4 Stichtingen/verenigingen.....	17
<b>5. Selectie op verbonden partijen volgens het BBV</b> .....	<b>19</b>
5.1 Het Besluit Begroting en Verantwoording.....	19
5.2 Provinciaal toezicht.....	19
5.3 Overzicht verbonden partijen.....	20
<b>6. Goed bestuur door de betrokken organisaties</b> .....	<b>21</b>
6.1 Algemeen.....	21
6.2 Public governance.....	21
6.3 Corporate governance.....	21
<b>7. Besliskader aangaan van deelnemingen</b> .....	<b>24</b>
<b>8. Het toezicht op deelnemingen</b> .....	<b>27</b>
8.1 Toezicht.....	27
8.2 Rolverdeling: raad en college.....	29
8.3 Rolverdeling: wethouder/deelnemingen, vakwethouder, burgemeester en organisatie.....	31
8.4 Bestuurlijke aansprakelijkheid.....	33
<b>9. Naar analogie: het toezicht op (overige) gesubsidieerde instellingen</b> .....	<b>34</b>
<b>Bijlagen</b> .....	<b>35</b>
I. Begrijpenlijst.....	35
II. Criteria voor toetsing provincie.....	36
III. Begrotingskader gemeenschappelijke Regelingen.....	38
IV. Voorbesluitwerking BV.....	40
IV.1 Taken en bevoegdheden betrokken partijen.....	40
IV.2 Taken en bevoegdheden RVC.....	41
IV.3 Functieprofielen RVC.....	43
V. De bestuurlijke opdrachtgevers en eigenaars.....	45
VI. Publiekrechtelijke organisaties.....	46
VII. Privaatrechtelijke organisaties.....	53
VIII. Totaallijst deelnemingen en overige gesubsidieerde instellingen.....	61

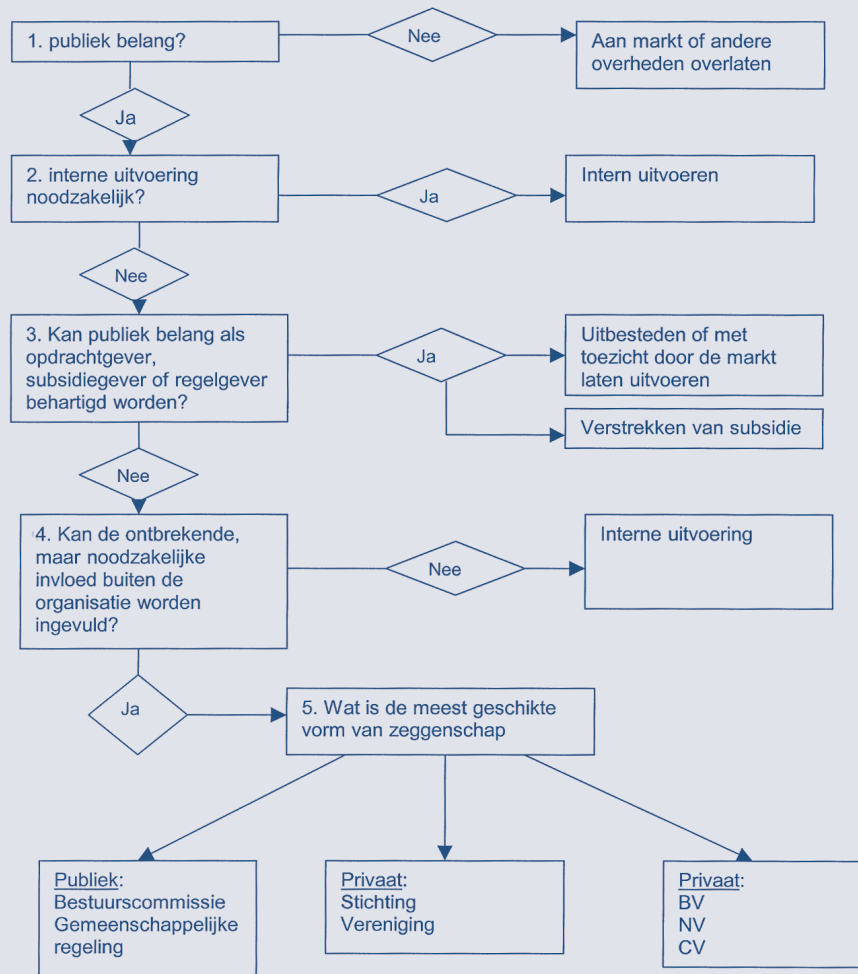
Samenwerking in een verbonden partij heeft doorgaans een langdurig karakter. De kosten die uittreding met zich meebrengt zijn regelmatig reden om een verbintenis die eigenlijk niet meer gewenst is toch te laten bestaan. Het is daarom van belang dat alle consequenties bij de start bekend zijn en dat er een afgewogen beslissing tot deelname wordt genomen. Het toevoegen van een beslis kader aan de nota verbonden partijen kan hieraan bijdragen. Ook hierin heeft Delft een goed voorbeeld, dat is bijgevoegd.

Illustratie: Besliskader Nota deelnemingenbeleid Delft

7 Besliskader aangaan van deelnemingen

De vraag of de gemeente in voorkomende gevallen een deelneming aan wil gaan, kan worden ondersteund met behulp van een besliskader. Dit kader vormt een handreiking. Het is geen digitaal instrument dat onafwendbaar tot een bepaalde keuze moet leiden. Een keuze voor een deelneming zal in bijna alle gevallen een politieke keuze moeten zijn. Overigens kan het besliskader een zelfde rol spelen bij de evaluatie die periodiek bij het bezit van deelnemingen past. Bij een dergelijke heroverweging zal bijvoorbeeld kunnen blijken dat een belang, dat bij het aangaan van een deelneming als publiek werd gezien, inmiddels niet meer van toepassing is. Ook zou kunnen blijken dat weliswaar een publiek belang nog steeds aan de orde is, maar dat dat in een andere vorm kan plaatsvinden. In beide gevallen zou tot afstoting van de deelneming besloten kunnen worden.

Het besliskader kent de volgende stappen:



## STAP 2 | INRICHTING BESTUURLIJK ARRANGEMENT (SPECIFIEK KADER)

Het college richt een specifiek kader in per verbonden partij. Het specifieke kader is een schriftelijk vastgelegde set afspraken ten aanzien van verantwoording en sturing en de toezichtsfunctie van de gemeente. Deze afspraken moeten passen binnen de door de raad gestelde kaders. Indien de intentie bestaat een verbonden partij aan te gaan, is het van belang om samen met andere betrokkenen (bijvoorbeeld andere gemeenten die ook (gaan) deelnemen in de verbonden partij) af te stemmen over de doelen, taken en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Tevens dient overeenstemming bereikt te worden over de wijze waarop de bestuurlijke vertegenwoordiging wordt ingericht. Daarbij horen eveneens de instrumenten die de raad kan inzetten om haar invloed via de bestuurlijke vertegenwoordiging vorm te geven, zoals frequente rapportage, afstemming van de bestuurlijk vertegenwoordiger met de raad of raadscommissie. Indien die instrumenten niet benut worden dreigt al gauw het gevaar van schijninvloed.

Mede gezien het niet-vrijblijvende karakter van het lidmaatschap van een verbonden partij en de hoeveelheid publieke middelen die omgaat in de verbonden partij, is het van het grootste belang dat eventuele risico's inzichtelijk worden gemaakt en zorgvuldig worden afgewogen. De beslissing of een risico acceptabel is of niet is uiteindelijk een politieke keuze, maar dat de risico's moeten worden afgewogen is een vereiste.

### **Aanbeveling:**

Inrichting van het specifiek kader is een taak van het college, waar de raad echter wel bij geconsulteerd moet worden. De raad moet zich realiseren dat dit het moment is waar afspraken voor lange tijd worden vastgelegd. De raad moet dit moment niet onbewust laten passeren. Dit is bijvoorbeeld ook het moment om evaluatiebepalingen in een regeling op te nemen en te spreken over de voorwaarden bij een eventuele uittreding. Enkele regelingen zijn qua tekst gedateerd. Stuur aan op aanpassing van de gemeenschappelijke regelingen en zorg dat ze in overeenstemming zijn met de huidige, gedualiseerde, wetgeving.

### **Goed voorbeeld 2a - Tekst uit een regeling van de Intergemeentelijke Sociale Dienst (gemeente Tynaarlo)**

*Het overgrote merendeel van verbonden partijen uit ons onderzoek is een gemeenschappelijke regeling. Met betrekking tot de sturings- en verantwoordingsrelatie tussen enerzijds de raden van de deelnemende gemeenten van een gemeenschappelijke regeling en anderzijds die gemeenschappelijke regeling zelf zijn in de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) verschillende bepalingen opgenomen. In de artikelen 16 en 17 van de Wgr komt bijvoorbeeld de informatievoorziening en verantwoording van het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur van de regeling aan de orde. De artikelen 34 en 35 gaan in op de wijze van opstellen en goedkeuren van begroting en jaarrekeningen. Vrijwel alle gemeenschappelijke regelingen zijn conform deze artikelen opgesteld of wijken er slechts marginaal van af. Toch bieden juist deze marginale aanpassingen wel enkele extra garanties voor de gemeenteraad. De gemeenteraad van Tynaarlo krijgt bijvoorbeeld ook het beleidsplan en het bedrijfsplan van de ISD voorgelegd.*

Illustratie: Tekst uit een regeling van de Intergemeentelijke Sociale Dienst (gemeente Tynaarlo)

**HOOFDSTUK VIII. BELEIDSPLAN, BEGROTING, BEDRIJFSPLAN,  
KWARTAALVERSLAG, JAARVERSLAG EN JAARREKENING.**

**BELEIDSPLAN EN BEGROTING.**

**ARTIKEL 16.**

1. Het dagelijks bestuur bereidt jaarlijks een beleidsplan en ontwerpbegroting voor; het algemeen bestuur stelt deze vast.
2. In de voorbereidingsperiode krijgen de raden de gelegenheid om hun opvattingen of wensen in relatie tot het beleidsplan en de ontwerpbegroting naar voren te brengen.
3. Het beleidsplan en de begroting behoeven de goedkeuring van de colleges.
4. Als sprake is van belangrijke ontwikkelingen en risico's in beleidsuitvoering of bedrijfsvoering, dan informeert het dagelijks bestuur de colleges zo snel mogelijk schriftelijk hierover

**BEDRIJFSPLAN.**

**ARTIKEL 17.**

1. Het dagelijks bestuur stelt op basis van het beleidsplan een bedrijfsplan voor de dienst vast. In het bedrijfsplan wordt aangegeven welk beleid voor de drie gemeenten op gelijke wijze wordt uitgevoerd. Het interne controleplan, ter waarborging dat aan de eisen van rechtmatigheid wordt voldaan, is onderdeel van het bedrijfsplan.
2. Als de raad van een gemeente, ten aanzien van een bepaald onderwerp, "eigen" beleid wenst uit te laten voeren door de dienst, dat afwijkt van het gemeenschappelijke beleid, wordt ook het afwijkend beleid van deze gemeente in het bedrijfsplan opgenomen.
3. Het dagelijks bestuur voegt het bedrijfsplan bij de ontwerpbegroting van de dienst, zodat de procedure van artikel 35 van de Wet gemeenschappelijke regelingen kan worden doorlopen.
4. Het bedrijfsplan behoeft de goedkeuring van de colleges.

### STAP 3 | TOEPASSING BESTUURLIJK ARRANGEMENT (SPECIFIEK KADER)

Het college past het specifieke kader toe in het verkeer met de verbonden partij. Het betreft hier uitvoering van beleid en is een taak en verantwoordelijkheid van het college. De actieve informatievoorziening naar de raad maakt deel uit van deze processtap. Indien verbonden partijen volgens de bovenstaande stappen zijn aangegaan, kan de raad zich wat betreft informatievoorziening grotendeels beperken tot rapportages ingebed in de reguliere planning & controlcyclus. Dat wil zeggen, mits deze planning- en controlstukken voldoen aan de eisen die het BBV stelt en die de raad zelf over de informatievoorziening gesteld heeft in bijvoorbeeld de paragraaf verbonden partijen, nota verbonden partijen of de financiële verordening. Uit het onderzoek blijkt dat het merendeel van de paragrafen (en lijsten) verbonden partijen niet voldoet aan de wettelijke normen volgens het BBV.

#### **Aanbeveling:**

Het toepassen van het bestuurlijk arrangement is een taak van het college, van de ambtelijke organisatie of van raadsleden die zitting hebben in het algemeen bestuur. Veel meer dan alert en actief zijn kan de raad in deze fase niet. Alert en actief zijn is een stuk eenvoudiger als er enige randvoorwaarden zijn gecreëerd die een dergelijke houding mogelijk maken. Actuele informatie ontsluiten via internet en ontwikkelingen bespreken in commissievergaderingen zijn hier voorbeelden van.

#### **Goed voorbeeld 3a - Actief informeren van de raad Oss - incidenteel**

*Het college heeft de plicht om de raad actief te informeren over alle zaken die de raad mogelijkwjs nodig heeft om goed kaders te kunnen stellen en goed te kunnen controleren. Dit geldt ook voor incidentele ontwikkelingen bij verbonden partijen. Natuurlijk betekent dit niet dat de raad van alles op de hoogte gebracht moet worden. Het is mede aan de professionaliteit van de bestuurders om daar de juiste afweging in te maken. In veel gemeenten hebben we gezien dat de actieve informatievoorziening van bestuurlijke vertegenwoordigers naar de raad over incidentele gebeurtenissen niet goed verloopt. Enerzijds hebben de bestuurders geen duidelijk podium om actief te informeren, anderzijds onderkennen de geënquêteerde raadsleden de bestuurders nauwelijks als bron voor informatie. Een voorbeeld is bijvoorbeeld in de gemeente Oss waarbij in een commissievergadering de burgemeester standaard wordt gevraagd om een terugkoppeling (zie illustratie pagina 14).*

#### **Goed voorbeeld 3b - Actief informeren van de raad Moerdijk (en andere doelgroepen) - structureel**

*De programmabegroting en de jaarrekening zijn documenten waarmee raadsleden structureel en op gezette tijden informatie krijgen over verbonden partijen. Eventueel bieden tussenrapportages een mogelijkheid om bepaalde zaken onder de aandacht te brengen. Deze stukken zijn vooral voor (relatieve) buitenstaanders lastig toegankelijk en niet goed beschikbaar. Internet kan hier uitkomst bij bieden. De gemeente Moerdijk heeft haar website hiervoor ingezet (zie illustratie pagina 14).*

Illustratie: Uitnodiging commissievergadering Gemeente Oss



Voorafgaand aan de commissievergadering wordt een presentatie gehouden over de ontwikkelingen bedrijfsvoering ICT. Deze presentatie begint om 19.00u.

Aan de leden van de **commissie BESTUUR ORGANISATIE EN BEDRIJVGHEID**

Onderwerp: agenda Oss, 4 april 2007

Hierbij nodig ik u uit voor de openbare vergadering van uw commissie op **maandag 16 april 2007**. De vergadering begint om **19.30 uur** en wordt gehouden in de **raadzaal van het voormalige waterschapsgebouw, Raadhuislaan 30**.

**5 Algemeen**  
*(Burgemeester Klitsie is uitgenodigd)*

5.1	Mededelingen uit de agendacommissie	Ter kennisname
5.2	Terugkoppeling vanuit gemeenschappelijke regelingen	Ter kennisname
	a. Veiligheidsregio Brabant Noord	
	b. Samenwerkingsverband M4 gemeenten	
5.3	Presentatie en terugkoppeling vanuit de wijk- en dorpsraden	Ter kennisname
	Hedenavond: dorpsraad Ravenstein/ de heer Paul van der Maas	

Agenda Commissie Bestuur en Organisatie

Illustratie: Website gemeente Moerdijk

gemeente Moerdijk

| WWW.MOERDIJK.NL | HOME (BIS) | LINKS |

home / sitemap / contact

Gemeenteraad  
Vergaderingen  
Raads instrumenten  
Beleidsbibliotheek  
College  
Verbonden partijen  
Nieuwsbrieven  
Presentaties

Regionale Milieudienst West-Brabant (RMD)

Bestuurlijk Informatie Systeem > Verbonden partijen > Overzicht verbonden partijen > Gemeenschappelijke regeli

NAAM	REGIONALE MILIEUDIENST WEST-BRABANT (RMD)
Vestigingsplaats	Roosendaal
Deelnemers	Gemeenten Bergen op Zoom, Halderberge, Moerdijk, Roosendaal, Rucphen, Woensdrecht en Geertruidenberg.
Doelstelling	Gemeenschappelijke milieudienst van en voor gemeenten. Samenwerking van diensten op milieugebied voor de gemeenten (en stichtingen en verenigingen) tegen een zo laag mogelijk tarief en van een goede kwaliteit.
Reden participatie c.q. openbaar belang	Regionale aanpak/uitvoering van wettelijke verplichting. Realiseren van efficiencywinst door regionale samenwerking.

## STAP 4 | TOEPASSING BESTUURLIJK ARRANGEMENT (SPECIFIEK KADER)

De raad controleert op basis van verantwoordingsinformatie van het college of de toepassing van het instrument verbonden partij goed verloopt en geschiedt conform de gestelde kaders. Het afleggen van verantwoording kan reden zijn tot voortzetting, bijstelling op beëindiging van bestaande participaties.

### **Aanbeveling:**

Creëer waarborgen dat terugkoppeling structureel plaats vindt. Behandel stukken serieus, spreek bestuurders aan op hun verantwoordelijkheid, evalueer periodiek en organiseer regionale audits.

### **Goed voorbeeld 4a - Jaarrekening en begroting conform eisen uit het BBV**

*Ook de verantwoordingsdocumenten van gemeenschappelijke regelingen moeten voldoen aan bepaalde eisen uit het BBV. Begroting en jaarrekening moeten een antwoord geven op de drie W-vragen en de paragrafen die verplicht zijn voor de gemeentelijke documenten zijn ook voor sommige gemeenschappelijke regelingen verplicht. Het feit dat deze stukken aan bepaalde eisen moeten voldoen biedt de raad enkele garanties ten aanzien van de kwaliteit van verstrekte informatie. Ook wordt in sommige gemeenschappelijke regelingen verwezen naar de artikelen 212 tot en met 215 van de gemeentewet. Dit zorgt eveneens voor enkele garanties (opstellen financiële verordening, opstellen controleverordening).*

---

### Illustratie: Financiële bepalingen GROGZ (Gemeente Halderberge)

#### HOOFDSTUK XV FINANCIELE BEPALINGEN

##### Artikel 15.

1. Ten aanzien van de organisatie van de administratie en van het beheer van de vermogenswaarden, alsmede van de controle daarop, zijn de artikelen 212 tot en met 215 van de Gemeentewet van overeenkomstige toepassing.
2. De deelnemende gemeenten zullen er steeds zorg voor dragen dat het openbaar lichaam ten allen tijde over voldoende middelen beschikt om aan al zijn verplichtingen jegens derden te kunnen voldoen.
3. Indien aan het Algemeen Bestuur van het openbaar lichaam blijkt dat een deelnemende gemeente weigert deze uitgaven op de begroting te zetten, doet het Algemeen Bestuur onverwijld aan Gedeputeerde Staten het verzoek over te gaan tot toepassing van de art. 194 en 195 Gemeentewet.

Illustratie: Inhoudsopgave Beleidsbegroting DCMR Milieudienst Rijnmond

## Inhoud

### Deel I Beleidsbegroting

Inleiding	7
<b>Beleidskader</b>	<b>9</b>
<b>1</b> <b>Uitgangspunten</b>	<b>11</b>
1.1 De beleidsbegroting in perspectief	11
1.2 De opgaven waarvoor de regio Rijnmond staat	11
1.3 De DCMR en zijn omgeving	12
<b>2</b> <b>Sturende ontwikkelingen, ontwikkelingen sturen</b>	<b>13</b>
2.1 Sturende ontwikkelingen	13
2.2 Ontwikkelingen sturen	14
<b>3</b> <b>Financieel kader</b>	<b>29</b>
<b>Programmaplan</b>	<b>31</b>
<b>Paragrafen</b>	<b>83</b>
<b>Deel II Financiële begroting</b>	
Overzicht van baten en lasten en toelichting	93
Uiteenzetting van de financiële positie en toelichting	95
<b>Meerjarenraming</b>	<b>97</b>
<i>Begroting 2007</i>	3



### 3 | UITKOMSTEN ONDERZOEK

Dit hoofdstuk geeft een samenvatting weer van de uitkomsten van het onderzoek. In alle bestudeerde gemeenten is een aantal beleidsstukken aanwezig dat het algemene beleidskader vormt ten aanzien van verbonden partijen. Ten eerste de financiële verordening in het kader van artikel 212 van de Gemeentewet. In sommige gemeenten is er daarnaast een nota verbonden partijen die de beleidskaders ten aanzien van verbonden partijen schetst. Daarnaast gaan we in op de antwoorden die de raadsleden hebben gegeven over de wijze waarop de raad met de verbonden partijen uit de casestudies omgaat en met name de wijze waarop de diverse gemeenteraden zicht hebben op verbonden partijen.

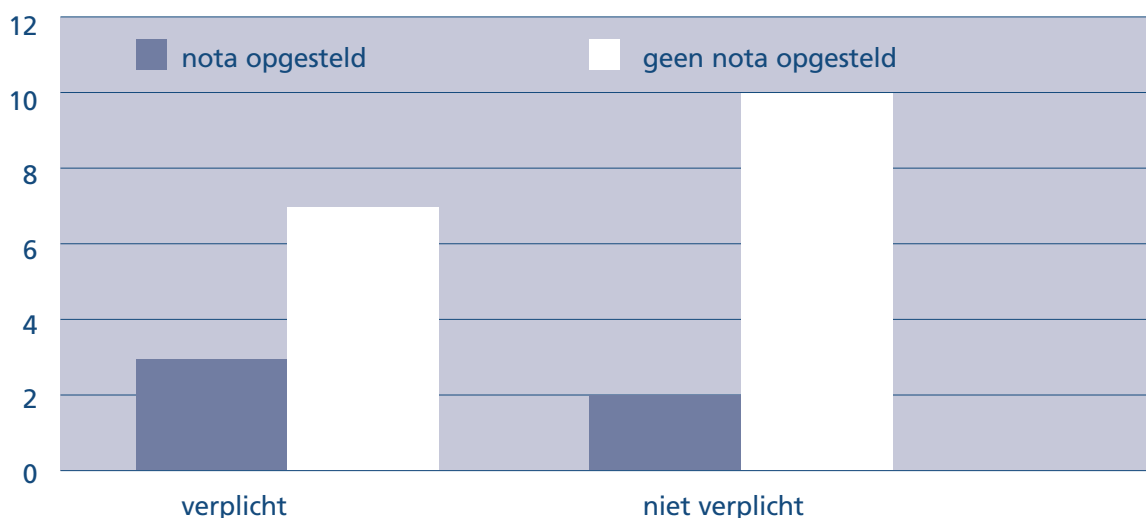
#### 3.1 | BELEIDSKADERS

##### De financiële verordening en de nota verbonden partijen

Veel gemeenten hebben de inhoud van de financiële verordening gebaseerd op de modelverordening van de VNG. In die modelverordening is ten aanzien van verbonden partijen onder andere opgenomen dat het college eens in de vier jaar een nota verbonden partijen aan de raad aanbiedt.

In 10 van de 22 onderzochte gemeenten is in de financiële verordening een verplichting opgenomen om een nota verbonden partijen te hebben. Het bestaan van die verplichting blijkt echter nauwelijks een indicator te zijn voor het feit of er daadwerkelijk een nota verbonden partijen is opgesteld. In het merendeel van zowel de gemeenten waar de nota verplicht is als in het merendeel van de gemeenten waar hij niet verplicht is, is deze nota niet opgesteld. Zie figuur 3.1.

Figuur 3.1: Nota verbonden partijen opgesteld? (N=22 gemeenten)



Ook in de enquêtes onder raadsleden is ingegaan op het al dan niet bestaan van een nota verbonden partijen. Uit de analyse van de resultaten blijkt dat een ruime meerderheid (64%) van de raadsleden uit gemeenten waar geen nota verbonden partijen is, niet weet waarom er geen nota is opgesteld. 11 procent van de raadsleden geeft aan dat de raad er geen behoefte aan heeft (zie tabel 1).

Tabel 1: Reden voor niet opstellen nota verbonden partijen (N=141)

<b>Wat is de reden dat uw gemeente géén nota verbonden partijen opgesteld heeft?</b>	<b>Aantal</b>	<b>Percentage</b>
Weet niet	90	64%
Onze raad heeft daar geen behoefte aan	15	11%
Het college werkt aan een nota verbonden partijen	9	6%
Onze raad heeft er (meermalen) om gevraagd, maar het college heeft nog geen nota geschreven	6	4%
Het college heeft aangegeven dat het voor onze gemeente niet noodzakelijk of niet wenselijk is	2	1%
Anders	19	14%
<b>Totaal</b>	<b>141</b>	<b>100%</b>

De respondenten die op bovenstaande vraag 'Anders' hebben geantwoord schrijven in de toelichting voornamelijk zaken als "Er is nog nooit over gesproken".

In 5 van de 22 gemeenten is wél een nota verbonden partijen aanwezig. Ruim de helft (53%) van de raadsleden uit deze gemeenten blijkt niet te weten waarom die nota er is. Een vijfde (20%) denkt dat het wettelijk verplicht is en een bijna even grote groep (19%) geeft aan dat de raad gevraagd heeft om een nota (zie tabel 2).

Tabel 2: Reden voor het wel opstellen van een nota verbonden partijen (N=59)

<b>Wat is de reden dat uw gemeente een nota verbonden partijen opgesteld heeft?</b>	<b>Aantal</b>	<b>Percentage</b>
Weet niet	31	53%
Wettelijke verplichting	12	20%
Raad heeft daar in de financiële verordening om gevraagd	6	10%
Raad heeft erom gevraagd zonder een verplichting in de financiële verordening op te nemen	5	9%
Eigen initiatief van het college	2	3%
Anders	3	5%
<b>Totaal</b>	<b>59</b>	<b>100%</b>

### **De paragraaf verbonden partijen**

In tegenstelling tot de nota verbonden partijen is de paragraaf verbonden partijen een wettelijk verplicht beleidskader. In het BBV zijn duidelijke eisen gesteld aan deze paragraaf. In de financiële verordening wordt daar doorgaans nog een aantal eisen aan toegevoegd.

Artikel 15 van het BBV stelt dat de paragraaf ten minste bevat:

- de visie op verbonden partijen in relatie tot de realisatie van de doelstellingen die zijn opgenomen in de begroting;
- de beleidsvoornemens over verbonden partijen.

Uit het onderzoek komt naar voren dat de meeste paragrafen verbonden partijen niet voldoen aan deze eisen uit het BBV. Minder dan één op de drie (6 van de 22) gemeenten heeft een paragraaf die voldoet aan het BBV. Zowel de visie op verbonden partijen als de beleidsvoornemens ontbreken in veel gevallen.

Veruit de meeste gemeenten (19 van de 22) hebben in de financiële verordening aanvullende eisen aan de paragraaf gesteld, zoals een overzicht van andere betrokkenen en overzichten van nieuwe, gewijzigde en beëindigde verbonden partijen. Slechts 2 van deze 19 gemeenten voldoen echter aan de aanvullende eisen die zij zichzelf hebben opgelegd.

### **Gebruik van de paragraaf verbonden partijen**

In de enquêtes is aan de raadsleden gevraagd waarvoor zij de paragraaf verbonden partijen gebruiken. Het blijkt dat de raadsleden de paragraaf vooral gebruiken (52%) voor een overzicht van welke verbonden partijen er zijn. Niettemin zegt ook bijna een kwart (24%) de paragraaf niet of nooit te lezen en bijna één op zes raadsleden zegt er niets mee te kunnen (16%). Kortom, de paragraaf wordt niet gebruikt als kaderstellend of controle-instrument (zie tabel 3).

Tabel 3: Gebruik paragraaf verbonden partijen (N=199, meerdere antwoorden mogelijk)

De paragraaf...	Aantal	Percentage
biedt een overzicht van verbonden partijen	104	52%
ik lees en gebruik de paragraaf niet of nooit	47	24%
is een verplichte paragraaf, maar ik kan er niets mee	32	16%
verwoordt het beleid dat de gemeente voorstaat t.a.v. verbonden partijen.	27	14%
bepaalt de verwachte resultaten van de samenwerking	22	11%
Anders	12	6%

De helft van de raadsleden die 'Anders' hebben ingevuld, geeft aan dat de paragraaf vermeldt hoeveel de verbonden partijen de gemeente kosten. De andere helft maakt duidelijk dat zij niet op de hoogte zijn van het bestaan van de paragraaf.

#### De lijst verbonden partijen

Volgens het BBV dient in de productenrealisatie een lijst van verbonden partijen te worden opgesteld. Deze lijst moet over de verbonden partijen de volgende gegevens bevatten:

1. De naam en de vestigingsplaats
2. Het openbaar belang dat behartigd wordt
3. Veranderingen gedurende het begrotingsjaar in het belang van de gemeente
4. Eigen vermogen aan begin en einde begrotingsjaar
5. Vreemd vermogen aan begin en einde begrotingsjaar
6. Het resultaat van de verbonden partij

Minder dan één op de drie (6 van de 22) gemeenten heeft een lijst verbonden partijen opgesteld. In geen enkele gemeente voldoet de lijst geheel aan de eisen uit het BBV.

## 3.2 | UITKOMSTEN CASESTUDIES

### BEVINDINGEN

#### Betrokkenheid bij verbonden partijen

Uit de enquête blijkt dat ruim één op de vijf (22 procent) van de 204 geënquêteerde raadsleden lid is van het algemeen of dagelijks bestuur van een verbonden partij of gemeenschappelijke regeling. De meeste van deze raadsleden (18 procent van het totaal) zijn bestuurslid van één van de verbonden partijen uit de casestudies.

#### Specifieke beleidskaders

In de enquête zijn in elke gemeente specifieke vragen gesteld over de verbonden partij(en) die in die gemeente nader onderzocht zijn. In sommige gemeenten is meer dan één verbonden partij onderzocht. De tabellen in dit hoofdstuk zijn daarom gebaseerd op meer dan 204 antwoorden. Uit tabel 4 blijkt dat de meeste raadsleden de verbonden partijen wel kennen.

Tabel 4: Bekendheid met de verbonden partijen (N=274)

In hoeverre bent u bekend met de verbonden partijen?	Percentage
Deze komt mij niet bekend voor	2%
Ik ken de naam, maar weet niet precies wat deze verbonden partij doet	8%
Ik ken de naam en ben redelijk bekend met wat deze verbonden partij doet	63%
Ik ben goed bekend met deze verbonden partij	27%
<b>Totaal</b>	<b>100%</b>

Als belangrijkste reden voor het aangaan van de samenwerking zien de raadsleden de veronderstelling dat je samen meer kunt dan één.

Tabel 5: Overwegingen om de verbonden partijen aan te gaan (N=274, meer antwoorden mogelijk)

Overwegingen voor aangaan verbonden partijen	Percentage
Door samenwerking kunnen we iets realiseren dat we alleen niet zouden kunnen	61%
Verbetering dienstverlening/het product	39%
Kostenbesparing	33%
Andere redenen	7%

De centrale vraag in dit onderzoek draait om de informatievoorziening aan de raad. We hebben de raadsleden daarom gevraagd uit welke bronnen zij informatie over de verbonden partijen halen.

Uit de resultaten blijkt dat zij die informatie met name betrekken uit de stukken die de verbonden partijen rechtstreeks dan wel via het college naar de raden sturen. De planning en controldocumenten van de gemeenteraad worden door een kwart van de raadsleden genoemd als informatiebron (zie tabel 6).

Tabel 6: Informatievoorziening: bronnen van informatie over verbonden partijen (N=274, meer dan één antwoord mogelijk)

Hoe komt de raad aan informatie over verbonden partijen?	Percentage
Uit de begroting en jaarstukken van mijn gemeente	26%
Uit stukken die de verbonden partijen aan de raad stuurt	56%
Vragen aan de wethouder	15%
Informatie krijg/heb ik niet	6%
Anders	14%

Iets meer dan de helft van de raadsleden (55%) stelt aan bovengenoemde informatie voldoende te hebben om een afgewogen oordeel te vellen (10%) of op zijn minst een oordeel op grote lijnen (45%). Niettemin geeft bijna 2 op de 5 raadsleden aan dat zij te weinig informatie hebben om de prestaties en resultaten van de verbonden partij te kunnen beoordelen.

Tabel 7: Informatievoorziening over verbonden partijen (N=274)

<b>informatievoorziening over verbonden partijen voldoende?</b>	<b>Percentage</b>
Ja, ik heb daar voldoende aan om een afgewogen oordeel te vellen	10%
Ja, ik kan daarmee in grote lijnen een oordeel vellen	45%
Nee, ik krijg eigenlijk net te weinig informatie om een oordeel te vellen	23%
Nee, ik kan er geen oordeel mee vellen.	16%
Ik heb geen idee, ik let daar niet zo op.	2%
<b>Totaal</b>	<b>100%</b>

Deze tabel telt ogenschijnlijk op tot minder dan 100 procent door afrondingsverschillen.

#### Waar lag de focus bij dit onderzoek?

Het verkrijgen van inzicht begint bij een adequate informatievoorziening. Zonder toegang tot de juiste informatie is het verkrijgen van een structureel inzicht in de voortgang niet mogelijk. De onderzoekers hebben hier in dit onderzoek dan ook nadrukkelijk naar gekeken. Deze informatievoorziening moet minimaal voldoen aan de geldende wet- en regelgeving. De voorschriften en richtlijnen vastgelegd in het BBV, in de Financiële verordeningen, in nota's en in specifieke regelingen zijn er niet voor niets. Daarnaast is gekeken wat de gemeenteraad heeft vastgesteld in een nota verbonden partijen of in een paragraaf verbonden partijen in de programmabegroting (algemene kaders) en wat het gemeentebestuur heeft vastgesteld in statuten, overeenkomsten en gemeenschappelijke regelingen (specifieke kaders). Aanvullend is er gekeken naar zaken die niet per se moeten, maar die wel verstandig zijn. Dit zijn dus zaken die gedaan kunnen worden.

#### Bronnen

Voor elk van de onderzochte gemeenten is het algemene beleidskader ten aanzien van verbonden partijen bestudeerd en is bij wijze van casestudy ingezoomd op één of meerdere verbonden partij(en). Ook is een enquête uitgezet onder de raadsleden uit de deelnemende gemeenten. Deze enquête is door in totaal 204 raadsleden ingevuld.

## A | DEELNEMENDE REKENKAMERS

	<b>Gemeente</b>	<b>Rekenkamer</b>
1	Bernisse	Rekenkamercommissie Bernisse
2	Binnenmaas	Rekenkamercommissie Hoeksche Waard
3	Boskoop	Rekenkamercommissie Boskoop
4	Brielle	Rekenkamercommissie Brielle
5	Cromstrijen	Rekenkamercommissie Hoeksche Waard
6	Delft	Rekenkamer Delft
7	Halderberge	Rekenkamer West-Brabant
8	Heemskerk	Rekenkamercommissie Heemskerk
9	Hellevoetsluis	Rekenkamercommissie Hellevoetsluis
10	Hilversum	Rekenkamercommissie Hilversum
11	Korendijk	Rekenkamercommissie Hoeksche Waard
12	Moerdijk	Rekenkamer West-Brabant
13	Oss	Rekenkamercommissie Oss
14	Oud Beijerland	Rekenkamercommissie Hoeksche Waard
15	Pijnacker-Nootdorp	Rekenkamercommissie Pijnacker-Nootdorp
16	Rhenen	Rekenkamer Rhenen
17	Ridderkerk	Rekenkamercommissie Ridderkerk
18	Rozenburg	Rekenkamercommissie Rozenburg
19	Strijen	Rekenkamercommissie Hoeksche Waard
20	Tynaarlo	Rekenkamercommissie Tynaarlo
21	Venlo	Rekenkamercommissie Venlo
22	Westvoorne	Rekenkamercommissie Westvoorne



## B | OVERZICHT VERBONDEN PARTIJEN

Naam verbonden partij	Type verbonden partij
DCMR Milieudienst Rijnmond	Gemeenschappelijk Regeling
Afvalverwijdering Utrecht	Gemeenschappelijk Regeling
Brandweer Delft-Rijswijk	Gemeenschappelijk Regeling
Hulpverleningsdienst Brabant-Noord	Gemeenschappelijk Regeling
Intergemeentelijk samenwerkingsorgaan Midden-Holland	Gemeenschappelijk Regeling
Intergemeentelijke Sociale Dienst Aa en Hunze, Assen en Tynaarlo	Gemeenschappelijk Regeling
Kleinschalig Collectief Vervoer Brabant-Noordoost	Gemeenschappelijk Regeling
Openbare Gezondheidszorg West-Brabant	Gemeenschappelijk Regeling
Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer	Gemeenschappelijk Regeling
Regionaal Reinigingsbedrijf Avalex	Gemeenschappelijk Regeling
Regionale Milieudienst West-Brabant	Gemeenschappelijk Regeling
Regionale Sociale Dienst Hoeksche Waard	Gemeenschappelijk Regeling
Stadsbank Midden Nederland	Stichting
Stadsgewest Haaglanden	Gemeenschappelijk Regeling +
Stichting Goois Natuurreservaat	Stichting
Werkvoorzieningschap Aanvullende Arbeid Venlo	Gemeenschappelijk Regeling
Werkvoorzieningschap De Meergroep	Gemeenschappelijk Regeling
Werkvoorzieningschap WVS-Groep	Gemeenschappelijk Regeling

